

Соловйов Віталій Вікторович
старший науковий співробітник,
кандидат історичних наук
*КЗК «Дніпропетровський національний
історичний музей ім. Д.І. Яворницького ДОР»*
м. Дніпро, Україна
vitalijslvj@gmail.com

**ЦИКЛ ЗАНЯТЬ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ПРИКРАС»
МУЗЕЙНОГО НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКОГО ПРОЕКТУ
«ІСТОРІЯ ЧЕРЕЗ ПРЕДМЕТИ»**

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в 2022 р. поставило музейну спільноту нашої країни в нові умови існування і призвело до необхідності перебудови уже звичних форм музейної роботи відповідно до реалій військового часу. Перебудова торкнулась не тільки наукової та науково-фондової, але і популяризаторської роботи[1;2]. При плануванні науково-освітніх заходів в першу чергу доводиться враховувати безпеку відвідувачів, тому по можливості значна частина культурних установ проводить такі заходи в підвальних приміщеннях, окрім того самі заходи здебільшого відбуваються з обмеженої кількістю учасників і за попередньою реєстрацією. Крім того є і певні обмеження, продиктовані бажанням уникнути зайвої уваги ворога до музейної збірки, у висвітленні музейної колекції.

У таких умовах музейникам доводиться вибудовувати захід не від експонату, який зберігається в колекції, що є звичною практикою для усіх музейників, а від якихось загальних тем – історичних, культурологічних, етнографічних – як загальноукраїнських, так і локальних, характерних для даного регіону. Звісно, така реорганізація звичних форм роботи була би неможлива без залучення сталої теоретичної бази з музейної педагогіки.

Теоретичні аспекти щодо музейної педагогіки і окремо музейних занять було розглянуто багатьма дослідниками і дослідницями, серед яких О. Караманов, Н. Філіпчук, О. Топузов, П. Вербицька[2;3;4] тощо; обговорені в межах тематичних конференцій, форумів, круглих столів.

Темою нашої роботи є висвітлення особливостей циклу музейних занять з історії традиційних жіночих прикрас музейного науково-просвітницького проєкту «Історія через предмети» – авторської розробки Віталія Соловйова, канд. іст. наук, ст. наук. співробітника Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького.

Під *музейним заняттям* в цій роботі розуміємо форму організації музейної комунікації, що є обмеженою в часі та просторі, має чіткий план перебігу, логічно завершена і цілісна, яка дотримується класичної педагогічної триєдиної мети (навчальної, виховної, розвиваючої). У ролі музейного педагога виступає музейний співробітник. Музейне заняття відрізняється від уроку в навчальному закладі тим, що група не є сталою і учасники у більшості випадків між собою не знайомі, однак мають велику саммотивацію до отримання нових знань. Також музейні заняття виконують завдання, яких не може бути в закладах формальної освіти, такі як популяризація музейної колекції, реклама музею з метою збільшення кількості відвідувачів [2].

Від початку роботи над проєктом «Історія через предмети» автором було прийнято рішення групувати заняття в цикли за окремими напрямками: етнографічний, культурологічний, історичний тощо [5,с. 57]. Сам цикл занять у рамках обраного напрямку може розкривати як великі загальні теми, так і окремі аспекти української етнографії, культурології або локальної історії.

Цикл занять «Історія українських жіночих прикрас» розкриває достатньо вузьке, але від того не менш цікаве питання історії прикрас на території України. Хронологічно цикл охоплює період від ранніх слов'ян (1 – 3 ст. н.е.) до

початку XX ст. Кожне заняття будується навколо одного виду прикрас, наразі це: лунниця, колти, шелести, згарди, сережки та дукач.

Такий підхід дозволяє нам розповісти: виникнення, традиції носіння та подальшу трансформацію прикрас; розвиток, як загальних варіантів жіночих прикрас (лунниця, сережки, дукач), так і суто локальних зразків, такі як шелести і згарди поширених лише в Західному регіоні України. У такий спосіб автор прагнув вийти за рамки усталеної традиції подібних музейних занять, які, як правило, розповідають про локальні аспекти етнографії, культурології, історії, тим самим цикл може бути цікавим для відвідувачів з різних регіонів України, що можуть познайомитися з незвичними для себе видами прикрас та дізнатися їхню історію.

Структурно кожне заняття поділено на три частини. Перша – це лекційна частина, котра супроводжується показом і взаємодією з копіями побутових предметів даного історичного періоду; це дозволяє занурити відвідувачів у обрану історичну епоху, дає більш глибоке розуміння контексту виникнення, поширення та традиції пов'язаної з тою чи іншою прикрасою.

Під час другої частини розглядається техніка виробництва конкретного виду прикрас, з демонстрацією окремих етапів. Це може бути штампування, волочіння дроту, паяння, чорніння, гравірування тощо. Практична складова дозволяє нашим відвідувачам краще зрозуміти техніку виготовлення тої чи іншої прикраси, та познайомитися з основними технологіями ручного виготовлення виробів, що застосовувались у давнину.

На завершальній третій частині відбувається виготовлення стилізованої копії прикраси під керівництвом наукового співробітника із попередньо вироблених заготовок. Фактично нашими відвідувачами здійснюється фінальна стадія виготовлення прикраси: шліфування, чорніння, полірування, збирання окремих елементів між собою тощо. Однак, наші відвідувачі мають змогу проявити і творчий підхід змінивши окремі елементи прикраси під час

фінальної стадії, обрати інший колір камінчика, види намистин, змінити порядок розташування окремих елементів тощо. Загалом підхід автора в проведенні майстер-класу дозволяє з одного боку зберегти атрактивність заходу, з іншого – не занадто вийти за часові межі занять, що складають приблизно 1,5 – 2 години.

Хронологічно заняття поділено наступним чином: лекційна частина – 45 хв.; практична частина – 15 хв.; майстер клас – 30-60 хв. Та слід зазначити, що фінальна тривалість заняття залежить від кількості людей в групі та швидкості виготовлення нашими відвідувачами прикраси, і тому реальний час заняття може бути значно більшим від запланованого. Чисельність типової групи 10 – 15 осіб, що продиктовано як розмірами приміщення, так і тим, що заняття проводиться одним співробітником. Тобто створюються найбільш комфортні умови для відвідувачів і для співробітника, що проводить захід. При попередньому замовленні можливо провести заняття і для групи в 25 – 30 осіб, але це потребує окремої організації та переробки самої структури заходу під більшу чисельність відвідувачів.

Для проведення занять використовується спеціальне атрактивне середовище – «Музейний хаб», яке оснащено всім необхідним для занять: мультимедійним проектором, ноутбуком, обігрівачем, столами і стільцями[4, 49]. Приміщення розташовано в окремій від музею будівлі, в підвальній частині, недалеко від музейного укриття, що дозволяє безпечно проводити заняття і у разі ворожої повітряної атаки відразу перейти в безпечне місце.

Протягом 2024 – 2025 рр. проведено декілька циклів занять. Загалом заходи відвідало близько 150 людей, у віковій категорії від 8-ми до 70-ти років. Як правило, заняття відвідують жінки, але інколи у складі сімейних груп на заняття приходять і чоловіки.

Для просування і реклами заходів використовуються сторінки проекту «Історія через предмети» в соцмережах Instagram Facebook[6;7], також

інформація розміщується і на музейній сторінці Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького в соцмережі Facebook та каналі в месенджері Telegram.

Більшість необхідного об'єму роботи з проведення і просування занять: методрозробка, написання текстів, створення презентації, виготовлення реквізиту, підбір і виготовлення інструментів, підготовка приміщення, комунікація з відвідувачами, проведення заняття виконується одним науковим співробітником Віталієм Соловйовим, автором проєкту «Історія через предмети». Однак такий величній об'єм роботи був не можливий без допомоги колеги іншого музейного відділу старшого наукового співробітника «Відділ-музей Літературне Придніпров'я» Анастасії Шапошнікової, яка здійснює методологічну підтримку проєкту, редагує тексти та створює афіши[5].

Також значний вклад просування як даного циклу занять, так і загалом проєкту «Історія через предмети» здійснюють постійні відвідувачі, які фотографують заходи, записують короткі відео, створюють рілси та поширюють їх через свої сторінки в соцмережах, що дуже важливо, особливо в умовах відсутності рекламного бюджету.

Отже, даний цикл занять про «Історію українських жіночих прикрас» виконує ряд важливих функцій: пропагування української ідентичності, сприяння покращення комунікації між різними регіонами нашої країни, поширює історичні знання. В перспективі по завершенні війни через даний цикл можна буде пропагувати і музейну збірку жіночих прикрас ДНІМ. Але наразі, через заходи безпеки, Міністерство культури та стратегічних комунікації України в своїх інструкціях та настановах радило музеям зменшити популяризацію їхніх колекційних збірок, особливо найціннішої частини.

У подальшому автор прагне розширити даний цикл занять, доповнити його новими видами прикрас, однак це потребує великого об'єму робіт і ретельної підготовки, тому планується уже на 2026 р.

Список використаних джерел

1. Beier-de Haan Rosmarie. You can always get what you want. History, the original, and the endless opportunities of the copy. *Original, Copy, Fake, On the significance of the object in History and Archaeology Museums*. 22nd ICOM General Conference in Shanghai, China, 7-12nd November 2010. с.1 – 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/Actes-Shanghai-complet2.pdf> (дата звернення 3.08.24).
2. Караманов Олексій. Принципи організації музейних занять: від просвітництва та ідеології – до інтерактивності та універсальності. *Історико-педагогічний альманах*. № 1, 2019. С. 63 – 66.
3. Шапошнікова Анастасія. Музейні заняття в художньо-меморіальному музеї І. Ю. Рєпіна: від дитячих занять до творчого діалогу з дорослими. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи*. Матеріали Шостої науково-практичної конференції (26 – 27 вересня 2018 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ : Талком, 2018. С. 121 – 122.
4. Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С.О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін. ; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 334 с.
5. Соловйов В.В., Шапошнікова А.В. «Історія через предмети»: особливості циклу музейних занять в умовах повномасштабної війни. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодні, перспективи*. Матеріали Дванадцятої науково-практичної конференції/ Національний заповідник «Києво-Печерська лавра». Київ, 2024. С. 56-60.
6. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064178226336>
7. https://www.instagram.com/hi_story_subb?igsh=MTRpaGM4NmtmNmd6OA==